

נידה: זו טבילה המטהרת מטומאה וזו טבילה המכניסה לקדושת ישראל.
 מיהו טבילה זו כנראה עולה לה גם לטהרה. שאע"פ שגזרו טומאה על הגויים, וזבה נכריה מטמאת מדרבנן כזבה ישראלית, מכיון שטבלה – "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", וכל עוד לא ראתה דם אחרי טבילתה, טהורה היא. וגם אם היתה שופעת דם, כאמור אין הדם חוצץ. ואע"פ שמיד לאחר טבילתה לגיור היא נטמאת משום ששופעת דם. אך טבילתה עולה לה לגיור.

מסקנות

- א. ישראל שעמדו בהר סיני נדרשו להיטהר, לא מפני שטמא אינו יכול לקבל תורה, אלא משום שנדרשו לקבל את התורה ביראה.
- ב. הגיור של עם ישראל לפני מעמד הר סיני לא החשיב אותם כקטנים שנולדו.
- ג. לדעת הרמב"ם המושג "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" מבטל גם מציאות טבעית שהיתה בו לפני שהתגייר, ואילו לדעת הר"ש – רק מציאות דינית.

במקור. "מה גדלו מעשיך ה'", "רופא כל בשר ומפליא לעשות!" וא"כ דם נידה, כשהוא בפנים, אינו סריף; וא"כ אין בו חציצה (ואלמלא כן היה מקום לפסול את הטבילה; דאע"ג דבית הסתרים אינו צריך למגע מים, מיהו בעינן ראוי לביאת מים, כמבואר במסכת קידושין כ"ה ע"א).

ומסתבר, שאם היא כרגע אינה שופעת דם, טבילתה מטהרת אותה. ואע"פ שגזרו על גויה שהיא מטמאת כנידה, זהו רק כאשר היא גויה. אך כשהיא מתגיירת, לא גזרו עליה לספור שבעה נקיים.

תשובה

גירות יכולה לטבול גם בנידתה, והטומאה אינה מעכבת את הטבילה הנעשית לשם גירות. ואף אין בזיבת הדם משום חציצה.
 והעיר לי הרב ז. גוטהולד, שלמעשה לא רצוי שגירות תטבול לגירותה בזמן זיבת דמה כדי שלא תלכך את המים; ואם תשים מוך באותו מקום, יהיה בזה משום חציצה. ולכן עדיף להמתין עם טבילתה עד עבור ימי זובה. אך תוך ז' נקיים בוודאי שרי, דטבילת גר שונה מטבילת

סימן לז

ברכה על טבילת גר קטן

שאלה *

- תינוקת אומצה בברזיל ע"י משפחה שומרת מצוות, ועתה עומדים להטביל אותה ליהדות. מתוך כך נשאלו מספר שאלות:
- א. האם יש לברך על הטבילה?
 - ב. אם כן, מתי לברך על כך?
 - ג. מה לברך על הטבילה?
 - ד. מיהו המברך?

ראשי פרקים

- א. ברכה בטבילת גר קטן
 - ב. שיטת מרן הרב קוק זצ"ל
 - ג. הדין בגיור ע"י הורים מאמצים
 - ד. זמן הברכה בטבילת גר
 - ה. מיהו המברך?
- תשובה
מסקנות

* סיון תשנ"א.

א. ברכה בטבילת גר קטן

והנה צ"ע אם בגר קטן מברכין כלל ועיקר על הטבילה. שהרי נאמר בגמרא (כתובות י"א ע"א): אמר רב הונא: גר קטן, מטבילין אותו על דעת בית דין...

אמר רב יוסף: הגדילו – יכולין למחות... כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה – שרב אינה יכולה למחות.

וא"כ אולי אין לברך בגר קטן, שהרי עדיין אינו גר בוודאות אלא מספק, וספק ברכות להקל. אלא שהרי"ף (במות דף ט"ז ע"ב) לא הביא הלכה זו של "הגדילו יכולין למחות". ולדבריו אין הגר הקטן יכול למחות לכשיגדיל. וא"כ אפשר לברך על טבילתו. הרמב"ם אמנם הביא את ההלכה הזאת, אולם רק בהל' מלכים (פ"י ה"ג); ושם כתב שאם הגדיל יכול למחות והרי הוא כגרתושב, אך אינו חוזר להיות גוי גמור. וצריך לומר בדעת הרמב"ם שהלכה זו, של "הגדילו יכולין למחות", אינה נוהגת אלא בזמן שגרתושב היה נוהג, שע"י המחאה הוא מבטל את גיורו כיהודי ומקבל על עצמו להיות גרתושב. אך לעקור את גירותו לגמרי, אינו יכול. מה שאין כן בזה"ז, שאין הוא יכול למחות, וא"כ גירותו היא ודאית, ואפשר לברך עליה.

ובהסבר דעת הרמב"ם נראה לומר עפ"י ההנחות הבאות:

א. ישנם שני מיני גיור: (1) גר צדק. (2) גרתושב. גר צדק הוא בהכרח גם גרתושב. אלא שיש להסתפק אם גירותו של גר צדק מורכבת משני חלקים, גרתושב וגר צדק, או שגר צדק הוא מהות בפני עצמה שבה כלולה ממילא גם גירות תושב. אולם זו האחרונה בטלה במהות החדשה (עי' "אורות", למרן הרב קוק זצ"ל, עמ' קנ"ה סעי' ח'. ועי' חלקת יואב, אר"ח סי' א', שכתב שכל אחד מישראל חייב גם בשבע מצוות בני נח, אלא שנוספו עליהן תרי"ג מצוות ע"ש).

ב. גר צדק חייב להתגייר מרצונו המלא, ואין אנו כופין גירות זו על אף גוי בעולם. אדרבה, משתדלים אנו לדחות אותו. לעומת זאת

כופין על גירות תושב, כמו שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"י):

וכן צויה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל – ייהרג. והמקבל אותן הוא נקרא גרתושב בכל מקום. וצריך לקבל עליו בפני שלושה חברים.

ג. אין גרתושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. לכן בזה"ז, שאין היובל נוהג, אין מקבלים גרים תושבים. ולכן יש להסתפק מהו גדרו של גר צדק בזה"ז, לאור האמור לעיל (סעי' א'): האם גם בימינו גירות צדק כוללת גם את גירות התושב, או שמא בימינו גר צדק שונה בגדרו מאשר בזמן היובל, וגירותו כיום אינה כוללת את גירות התושב.

ד. נראה לענ"ד שאכן שונה הגירות בימינו מאשר בזמן היובל: בזמן היובל, בית הדין שקיבל את הגר ישב בתפקיד כפול: כבי"ד המקבל גרתושב וכבי"ד המקבל גר צדק. ונמצא שהגירות היתה מורכבת משני חלקים נפרדים (כחצר הראשון, לעיל סעי' א'). אך לאחר שבטל היובל אין לבית הדין סמכות לקבל גרתושב, והוא מקבל את הגר רק כגר צדק. אולם תרי"ג המצוות כוללות בהכרח גם את שבע מצוות בני נח. וע"כ צריך לומר שגירות הצדק מכילה בתוכה את גירות התושב, אולם כמהות חדשה (וכחצר השני, לעיל סעי' א'). כל זה כלול בזכות שניתנה לבית הדין לקבל גרים בזה"ז, משום שנאמר "לדורותיכם" (עי' תוס' קידושין ס"ב ע"ב ד"ה גר). וכשם שבימינו מקבלים גרים גם ללא בית דין מומחין וללא הרצאת דמים על גבי המזבח, כך אנו מקבלים גר צדק גם מבלי לקבל אותו כגרתושב בפני עצמו, אלא כחלק בלתי נפרד מגירות הצדק שבו.

ה. לפיכך יהיה הבדל בין גר קטן בזמן היובל לבין גר קטן בימינו: בזמן היובל, גר קטן שמחה הפקיע מעצמו את גיור הצדק, אולם נשאר גרתושב. וגירות זו אינו יכול להפקיע ממנו, שהרי כופין אותו להיות גרתושב. מה

שכתב שגר קטן יכול למחות משיגדיל והריתו כעכו"ם – הרי לכתחילה אין אנו מטבילין אותו. אלא מתוך הנחה שיקבל עליו מצוות בגדלותו. שאם לא כן, כיצד מועילה הטבילה כלל, הרי אין לו דעת כלל ועיקר, והטבילה היא רק משום שזכין לאדם שלא בפניו? וכמו שכתבו התוס' (כתובות י"א ע"א ד"ה מטבילין), שהטבילה מועילה מדין זכיה שמטעם שליחות. ורצונם לומר שמסתמא ניחא ליה בקבלת מצוות. שכן אם היינו מסופקים אם ניחא ליה בהכי, לא היינו מתאמצים כלל לגייר אותו. ואכן אין אנו מטבילים גר קטן אלא אם משפחתו, הטבעית או המאמצת, שומרת מצוות, ויש סבירות שיחנכו אותו עפ"י התורה והמצוה כדת משה וישראל. ואע"פ שאם הגדיל יוכל למחות, הרי הוא בחזקת שלא ימחה. וכן כתבו התוס' (גיטין ל"ג ע"א ד"ה אפקעינהו). ועי' שב"ש מעתתא (שמעתא א' פרק כ"ב) שכתב שיש חזקה גם במקום שהספק הוא על החזקה גופא, ולא הביא את הוכחות התוס', שהן שרירות וקיימות (ועי' אנציקלופדיה תלמודית כרך י"ג עמ' תקס"ג).

ואח"כ מצאתי בפת"ש (יו"ד סי' רס"ח ס"ק ח') שכתב בשם החתם סופר (יו"ד סי' רנ"ג) שמברכין גם על טבילה של גר קטן, למרות שמחאתו יכולה לעקור את הגירות למפרע.

ב. שיטת מרן הרב קוק זצ"ל

בדעת כהן (למרון הרב זצ"ל, סי' קנ"א) חקר בשאלה אם מחאת הגר לאחר שגדל עוקרת את הגירות למפרע או רק מכאן ולהבא (ועיין בס' "בירורי הלכה" עמ' 307 ואילך).

ואולי יש לתלות בספיקו של מרן הרב זצ"ל את שאלתנו, אם גר קטן שהגדיל צריך שימחה כדי לעקור את גירותו, או צריך לקבל עליו מצוות כדי שתחול עליו הגירות למפרע: שאם נאמר שצריך לעקור את הגירות בקום ועשה, אפשר לברך, כי הוא בחזקתו הקיימת. אך אם צריך לקבל עליו מצוות לכשיגדל, ובלא לקבל, גם בשב ואלתעשה, הגירות נעקרת מאליה –

שאינן כן בזה"ז, כששני הגיורים מהווים גיור אחד, אם הגר הקטן במחאתו ירצה להפקיע מעליו את גירות הצדק, נמצא שהוא מפקיע בכך גם את גירות התושב שבו, והרי את זה אינו יכול להפקיע מעליו, שכן בעל כרחו הוא גר-תושב. ומכיון שאין גירות לחצאין, הרי הוא גר צדק בעל כרחו. ולכן הרמב"ם הביא את דין מחאה רק בהל' מלכים (פ"י ה"ג), בין ההלכות שאינן נוהגות בזה"ז. (ואולי לזה כיוון האור שמת, הל' איסורי ביאה פ"ב ה"י; אלא שקיצר מאד, כדרכו).

ובזה מיושבת גם דעת הר"ף, שלא הביא להלכה את הדין שיכול למחות, כי בזה"ז אין דין זה נוהג.

וכי תימא: מה תועלת יש בקבלת קטן בלי שהוא רוצה לקיים מצוות לכשיגדל? יש לומר שהגיור אינו תלוי בגילוי רצונו החיובי בגדלותו; אלא שמחאתו השלילית בבגרותו יכולה להפקיע את גיורו. וצריך לומר שאין מחאתו מגלה למפרע שמעיקרא לא היה ניחא ליה, אלא שרק מכאן ואילך אין הוא מעוניין לקיים תורה ומצוות, ולכן התורה נתנה לו רשות לבטל את גיורו. אולם כאשר אין אפשרות להפקיע את הגיור, הרי שהגיור חל. כי אנו משערים שמסתמא כשהיה קטן היה ניחא ליה לנהוג כפי שאביו נוהג, ורק לאחר שגדל החליט להפסיק את שייכותו לתורה ולמצוות מכאן ולהבא. ומכיון שמעולם לא בא לידי גילוי ברור שהוא מעוניין לקיים תורה ומצוות בדעת גמורה, איפשרה לו התורה לחזור בו ולבטל את גיורו. (ומצינו גירות מסופקת כעין זו ברמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ט, ע"ש).

ומכאן נפק"מ לענין הברכה. שאם נאמר שגיורו תלוי, ובינתיים אינו גיור – אינו יכול לברך. אך אם נאמר להיפך, שמחאתו יכולה רק להפקיע את גיורו, ובינתיים גיורו גיור – אפשר לברך על כך. וא"כ גם לפי הרמב"ם אפשר לברך על הטבילה, בין בזה"ז ובין בזמן שהיובל נוהג; כי אי אפשר לעקור את הגירות לגמרי. ואפילו לפי פסק השו"ע (יו"ד סי' רס"ח סעי' ז'),

לא מתה במפורש ואמר שרוצה להיות גוי – יש להסתפק בדינו.

והנה הקשה מרן הרב קוק זצ"ל (דעת כהן שם), מדוע לא השמיעה לנו הגמרא שאין לברך על מילת גר קטן, כיון שיכול למחות? אלא ע"כ גם כשמותה אינו עוקר את הגירות למפרע, אלא רק מיגז גיזי מכאן ולהבא. ונפק"מ, שאם יחזור בו וירצה לקיים מצוות – לא יצטרכו להטיף ממנו דם ברית, כי המילה היתה מעיקרה לשם גירות. והרב זצ"ל דחה ראייה זו, וכתב שהגמ' לא התייחסה כלל למילה, משום שבמילה אין לקטן זכות, כי יש לו צער גדול. ואם מלו אותו ללא ב"ד, אין בכך עיכוב לגירות, לכן הגמ' לא התייחסה גם לברכת המילה. ומשמע שאה"ג, אין לברך על מילת גר קטן. אלא שעדיין השאלה במקומה עומדת לענין ברכת הטבילה, מדוע הגמ' לא התייחסה לשאלה זו.

ואולי יש לומר שגם לדעת מרן הרב קוק, הסובר שאין מברכין על המילה – על הטבילה אכן מברכים, כי ביה"ד מברך על התעסקותו במצוות גיור. ומבחינה זו ביה"ד קיים מצוה, גם אם אח"כ הקטן יגדל וימחה ויעקור את הגיור למפרע. והוא התקשה רק בענין ברכת המילה, כי במילה הברכה היא על מצוות המילה ולא על מעשה הגיור. אלא שתנאי לגיור הוא שיקיים מצוות מילה, ובכך ייכנס לבריתו של אברהם אבינו; וכשימחה ויעקור את הגיור למפרע, נמצא שלא היתה מצוה במילה, והברכה היתה לבטלה. אך בטבילה – המצוה אינה הטבילה, אלא הגיור שנעשה באמצעותה, וביה"ד, כשברך – כדין ברך על חובתו לקבל גרים. וזה שאח"כ הגר הפקיע את גרותו למפרע, אין בכך משום הטלת דופי על ביה"ד שדן בזמנו כדין, ו"אין לדיין אלא מה שעיניו רואות", וצ"ע. (ועי' מה שכתבנו להלן בשאלה אם המצוה היא על ביה"ד לגייר או על הגר להתגייר).

ובהערות לדעת כהן העיר מו"ר הגרצ"י קוק זצ"ל על מה שכתב אביו שאין לברך על מילת גר קטן. והביא ראייה מתרומה, שמברכין על

נמצא שצריך מעשה אקטיבי כדי שהגירות תחול, ולכן המגייר אינו יכול לברך.

שאלה עקרונית זו נידונה בהרחבה בדברי השטמ"ק (כתובות י"א ע"א), שכתב בשם הריטב"א לבאר את דברי הגמ' "כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה":

דחכי קאמר: כיון שהגדילה שעה אחת – לשם יהודית קאמר, כגון שנעשתה מעשה יהודית... ולשון הגמ' אינו נוח לפירושו זה. אבל יש לומר דמיידי במדחה והזלכת מותך קטנת לאחור גדלות. שלא גדלה שעה אחת בלא מחאה.

ומשמע שבזה נחלקו שתי לשונותיו של הריטב"א: לפי הלישנא קמא, על הגר לקיים בפועל מנהג יהדות כדי לאפשר את גיורו. ואילו לפי הלישנא בתרא אין צורך בכך, אלא כאשר הוא נוהג מנהג גויות הוא עוקר למפרע את גיורו. וכן הביא השטמ"ק שתי לשונות בשם הרשב"א, עי"ש. וכתב שהתוס' והרא"ש סוברים שצריכה לקבל על עצמה מנהג יהודית. אך התוס' ישנים (על הדף, בהערה לתוד"ה מטבילין) כתבו שהתחילה מנהג גויות יום לפני גדלותה. (ועי' דרכי הקנינים, "להרמ"א עמיאל, שמעתא ד' פרק י"א).

ואולי תהיה נפק"מ מכאן למי שנתגייר בילדותו, וכשגדל לא מחה, אך גם לא קיבל עליו מצוות, אלא נהג כיהודי מסורתי בלבד. כלומר, שיש מצוות שהוא מקיים ויש שאינו מקיים, ובעיקרון הוא רואה את עצמו כיהודי, כמרבית היהודים כיום, לצערנו, אך אינו מעונין לקיים יותר. האם גירותו נעקרת? שאם נאמר שהוא צריך לקבל עליו עול מצוות, אי אפשר לומר שבנד"ד הוא קיבל עליו; אך אם נאמר שאינו צריך לקבל עליו, אלא צריך למחות כדי לעקור, הוא לא עקר.

אך נראה שאדם המתגייר עם אמו, והאם לא היתה מקיימת מצוות – גיורה לא היה גיור, וממילא כל גיורו מעיקרא לא היה גיור כהלכה, והרי הוא בחזקת גוי. ורק אם האם קיימה מצוות, והוא לא קיים מצוות לאחר שגדל, אך גם

ג. הדין בגיור ע"י הורים מאמצים

ובנד"ד יש לצרף כסניף את העובדה שעתה יש לה הורים מאמצים, ועל דעת הוריה החדשים היא מתגיירת, ויש אומרים שבמצב זה היא לא יכולה למחות (ע"י שטמ"ק כתובות י"א ע"א ד"ה הגדילו).

אמנם העיקרון, שגר שנתגייר עם הוריו אינו יכול למחות, מבואר בפת"ש (סי' רס"ח ס"ק ח') עפ"י החת"ס. והחת"ס אכן הביא ראיה מהשטמ"ק. אך המעיין בשטמ"ק עצמו יראה שהביא חבל ראשונים האומרים שדין זה, של "יכולין למחות" נאמר גם במי שנתגייר עם הוריו הטבעיים, וא"כ ק"ו למי שנמסר להורים מאמצים. ולא הבאנו את דברי החתם סופר אלא כסניף בלבד.

ד. זמן הברכה בטבילת גר

ומאחר שהסקנו שניתן לברך על טבילה של גר קטן, יש לברר א"כ מתי יש לברך על טבילה זו. וכך נאמר במסכת פסחים (ז' ע"ב):

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן... בי רב אמר: חוץ מן הטבילה.

ומבואר בגמ' שאין מברכין קודם הטבילה משום דגברא לא חזי. ופירשו בתוס' (ד"ה על):

אומר ר"ח בשם הגאון, דזוקא בטבילת גר, דלא חזי קודם טבילה, דלא מצי למימר "וציננו", דאכתי נכרי הוא... אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה, כיון דאיכא טבילת גר, דלא מצי לברך, לא חילקו.

ובשו"ע (י"ד סי' ר' סעי' א') פסק המחבר בענין טבילת גידה:

כשנמדת בחלוקה תברך "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על הטבילה", ותפשוט חלוקה ותטבול. ואם לא בירכה או. תברך לאזר שתיכנס עד צוארה במים.

וא"כ מפורש שתברך לפני הטבילה. ועל כך כתב הרמ"א:

הפרשתה אע"פ שאפשר להישאל עליה. וחילק, שבמילת גר, אם נאמר שהמל מברך, הרי הגר עלול למחות ולהפקיע את גירותו, ונמצא שהדבר תלוי באחרים ולא במברך עצמו. מה שאין כן בתרומה, שהמפריש עצמו הוא שעלול להישאל אח"כ על ההפרשה, וא"כ הדבר תלוי בו. ואין הברכה לבטלה, כי בשעה שברך לא התכוון להישאל אח"כ.

ולענ"ד חילוק זה אינו מוכרח. שהרי גם בתרומה, הכהן האוכל מברך על אכילת התרומה; ואם המפריש יישאל, נמצאת ברכתו של הכהן לבטלה, והדבר תלוי בידי אחרים! וכן אחר האוכל מן הכרי, כיצד אוכל, והרי יש חשש שהבעלים יישאלו על ההפרשה, ונמצא זה אוכל טבילים למפרע?

מיהו אי אפשר להישאל על התרומה אחרי אכילתה (עיין נדרים נ"ט ע"א): לדעת הרא"מ (מובא ברא"ש ד"ה בתרומה) אפשר להישאל על התרומה לאחר נתינתה לכהן.

ואפשר לומר כמו שכתבו התוס' (גיטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו) שמחזיקין את הדבר בחזקתו. ולכן נזיר ששתה יין לוקה אע"פ שייכתן שיישאל על נזירותו, וכדו'. וכן בגר קטן אנו מגיירים אותו משום שזכין לאדם שלא בפניו, כלומר: אנו מניחים שמן הסתם ניחא ליה בהכי, וחזקה שגם לכשיגדל לא ימחה. וכ"כ בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' רנ"ג).

עכ"פ, לדברי מו"ר הגרצ"י קוק זצ"ל – המחלק בין אם הדבר תלוי במברך, שאז יכול לברך, לבין אם אין הדבר תלוי בו עצמו, שלא יברך – בנד"ד שליח בית הדין לא יכול לברך, כיון שאין הדבר תלוי בו אלא בבית המאומצת, שיכולה למחות לכשתגייר. אך לפי מה שכתבנו אין הכרח לחלק באופן זה; וגם כשהדבר תלוי באחר, מעמידים דבר על חזקתו. ומכיון שהמדובר בתינוקת שנמסרה לאב שומר מצוות, חזקה עליו שיחנך את הבת כדת משה ויהודית. וגם בדעת הרב זצ"ל נראה שלא הסתפק אלא במילה ולא בטבילה, כמו שכתבנו. ולכן נראה שניתן לברך על טבילתה.

מצווים על כך, צ"ע, מהי מצוותם להטבילו? והנה כתב התשב"ץ (זוהר הרקיע מצוה מ') שהמצוה לקבל גרים היא חלק מהמצוה לאהוב את הגר. והוכיח את דבריו מהגמרא ביבמות (מ"ז ע"ב) ששהייה מצוה לא משהינן בגיור גר. כלומר, המצוה עלינו לקבל את הגר.

ומדבריו למדנו שהמצוה היא על כולנו. שהרי המצוה לאהוב את הגר תלה על כל אחד מישראל, אלא שלא כל אחד מוסמך לקבל את הגר לכלל ישראל, רק בית דין בלבד. וא"כ ביה"ד עושה זאת בשליחות עם ישראל כולו, ונמצא שכל מי שעוסק במילתו ובטבילתו של הגר מקיים מצוה, ולא רק חברי ביה"ד עצמם.

אלא שא"כ גם בגר גדול אנחנו צריכים לברך ולא הוא! ונראה לענ"ד שגר גדול, מיד כשהתגייר וקיבל על עצמו את עול המצוות, נעשה שותף לנו למצוות קבלת גרים, ולכן הוא מברך בעצמו על היותו גר. אך בגר קטן אי אפשר לומר כן, אלא המצוה עלינו ולא עליו.

ונראה שאמנם עיקר המצוה חלה על בית הדין, שהוא המקבל את הגר בשם כולנו. אלא שאם שליח בית הדין נכנס למקוה עם התינוקת, הוא מברך ממה נפשך; אם הוא שליח של בית הדין, הרי בכל מצוה השליח מברך; ואם אינו שליח – מכיון שהמצוה לאהוב את הגר חלה על כולנו, וביה"ד הוא רק המוסמך לאשר את קבלת הגר לעם ישראל, אך מעשה הגיור עצמו חל על כלל ישראל, וביה"ד אינו אלא שליח כלל ישראל – לכן יכול המטביל לברך.

ועוד יש לומר שיש מצוות שקיומן הוא מצד ה"חפצא" ולא מצד ה"גברא". כל מי שעושה את המצוה, מברך. למשל, מי שמפריש תרו"מ משלו על של חבירו – אמנם הוא אינו חייב אישית בהפרשה, אך סוף־סוף הפירות חייבים, והוא מקיים את מצוות ה"חפצא", ולכן הוא מברך.

ונראה להביא ראיה לכך ממה שנאמר במסכת שבת (קל"ז ע"ב):

המל את הגרים. אומר: "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המילה". והמברך אומר

ויש אומרים שלא תברך עד אחר הטבילה, וכן נוהגים...

וזו לא שיטת התוס' הנ"ל. כי לשיטת התוס' זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. ואילו הרמ"א פסק שלכתחילה תברך אחר הטבילה, כדעת הטור. והגר"א (ס"ק ד') הביא ראיה לשיטתו מנטילת ידים, שלכתחילה מברכין אחרי הנטילה (עי' שו"ע או"ח סי' קנ"ח סעי' י"א). מיהו אין לומר שבכל טבילה בעולם מברכים אחריה, לדעת הרמ"א. ונראה שלא אמרו כן אלא בטבילת אדם; שכן יש טבילות באדם דגברא לא חזי, ולכן תיקנו בכל טבילות האדם לברך אחרי הטבילה. אך בטבילת כלים מצינו במפורש שמברכין לפני הטבילה. ועיין ח"י רעק"א (י"ד סי' ק"כ סעי' ג' ד"ה יברך), שהסתפק במי שלא בירך קודם טבילת הכלים, אם יכול לברך אח"כ. וצ"ע את דברי הפמ"ג (או"ח סי' שכ"ג, אשל אברהם ס"ק י"ג) שהביא את הדברים הללו של התוס' בפסחים, שמדבריהם עולה שרק באדם תיקנו לברך אחרי הטבילה ולא בכלי.

ועיין אנציקלופדיה תלמודית (ערך "טבילת כלים" אות ז', כרך י"ת עמ' תק"מ) שהביאו חבל ראשונים האומרים שמברכין בכלים עובר לעשייתו, והם: הפרדס, האורה, סידור רש"י, המחזור ויטרי, הראב"ה, הרוקח, האו"ז, המרדכי, הריטב"א והאו"ה. ורק ראשון אחד – הרשב"ם – הוא הסובר שגם בכלים מברך אחרי הטבילה. ופוק חזי מאי עמא דבר, שנוהגין לברך בכלים עובר לטבילתן.

והנה גר קטן – ובפרט תינוקת שאינה יודעת לדבר – אינו מברך בעצמו, אלא המטביל אותו הוא המברך; ודינו איפוא כדין כלי, ולא כדין גר הטובל בעצמו. וא"כ מסתבר שצריך לברך לפני הטבילה.

ה. מיהו המברך?

אך עדיין יש לשאול, מי יברך? בשלמא גר גדול – מברך בעצמו, כי לכאורה עליו מוטלת המצוה לטבול לגירותו; אך גר קטן, שאינו בר דעת, אינו מצווה בעצמו על הטבילה. ואם תאמר שאחרים

שהוא עושה את המעשה, הוא המברך.

מסקנות

- א. אמנם הברכה על טבילת גר צריכה להיות לאחר הטבילה; אבל בטבילת גר קטן, שהמטביל הוא המברך, הדין הוא כטבילת כלים שמברכים עליה לפני הטבילה.
- ב. יש להסתפק בדינו של גר קטן שגדל עם אב יהודי שאינו שומר מצוות, אם גיורו תקף מפני שרצונו להיות יהודי או שהתנהגותו חשובה כמחאה על הגיור. אך אם אמו היא גיורת, ואף היא אינה שומרת מצוות, נראה שגיורו אינו תקף.
- ג. בדעת הרב קוק זצ"ל, הסובר שאין לברך על מילת גר קטן, נראה לומר שמברכים על הטבילה בלי ספק, מפני שעצם מעשה הטבילה הוא מצוה גם אם הגר ימחה כשיגדל.
- ד. בטבילת גר, מצוות הטבילה מוטלת על כלל ישראל, והמטביל מקיים את המצוה בשליחות בית הדין, שהוא פועל מכוח העם כולו. מסיבה זו המטביל הוא המברך על טבילת גר קטן.

"ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו למוזל את הגרים ולהטיף מהם דם־ברית... ברוך אתה ה', נורת הברית".

וא"כ כשם שבמילה סבירא לן שהמל מברך עליה אע"פ שהוא אינו מצווה למוזל, שהרי הנימול הוא גוי, ובכל זאת המל מברך על עצם מעשה המצוה – כך גם במטביל תינוקות יש לומר שהמטביל מברך על מעשה המצוה, דלא גרע משליח. וכשם שמצינו בטבילת כלים, וכי יש מצוה לקנות כלים ולהטבילם? אלא כיון שהדין הוא שכלי טעון טבילה אם רוצים להשתמש בו, נראה לענ"ד שהוא הדין בתינוקות זו, שהיא טעונה טבילה, ולכן הטובל מברך.

תשובה

לאור מה שכתבנו נראה למעשה שיש לברך על טבילתה של התינוקת, ואין לחשוש לכך שיש באפשרותה למחות ולבטל את הגיור. ומן הראוי שאביה מאמצת ייכנס עמה למקוה ויברך עובר לטבילה, והוא שיטביל אותה. ומכיון

סימן לח

החזרת ספר־תורה שנתרם לבית הכנסת

לימים, עזב הבן את הקיבוץ והאב בא לקחת את הספר על מנת להעבירו לבית הכנסת בו הוא מתפלל. כשבאו לקחת את ספר התורה מבית הכנסת, הוא לא נמצא שם. חברי הקיבוץ משערים שהספר ניתן ליישוב אחר, שהיה זקוק לספר. תורם הספר טוען שייחנן שאחד הספרים הנמצא בעלומים הוא הספר שלו, והוא דורש אותו, משום שלטענתו הוא הספר המקורי, ואם לא – שיהווה לפחות פיצוי במקום הספר שאבד. מה הדין? האם יש לתת לו את ספר התורה שהוא דורש?

ראשי פרקים

שאלה

- א. תרומת ספר־תורה, מתנה או השאלה?
- ב. מצוות כתיבת ספר־תורה בספר שנתרם לציבור
- ג. פריעת חוב בספר־תורה

תשובה

מסקנות

שאלה *

אדם מסר ספר־תורה לבית הכנסת בקיבוץ עלומים. באותה עת היה בנו חבר בקיבוץ.

* טבת תשמ"ו.